

DOI 10.36074/logos-05.09.2025.011

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В ДЕМОКРАТИЧНІЙ ПРАВОВІЙ ДЕРЖАВІ

Наливайко Олег Іванович¹

1. кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблемних питань правоохоронної діяльності
*Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ, УКРАЇНА*
ORCID ID: 0000-0002-2911-2108

У контексті сучасної демократичної правової держави забезпечення публічної безпеки набуває особливого значення як елемент національної безпеки, фактор стабільності суспільного розвитку та передумова реалізації прав і свобод людини. Центральне місце в системі гарантування публічної безпеки посідає поліція як суб'єкт виконавчої влади, наділений публічно-владними повноваженнями. Ефективність діяльності поліції безпосередньо залежить від якості правового регулювання її функцій, меж втручання у сферу прав і свобод громадян, а також від чіткості правових механізмів, що забезпечують легітимність, пропорційність та підконтрольність її дій.

Зазначимо, що публічна безпека – це стан захищеності особи, суспільства і держави від загроз, пов'язаних із порушенням суспільного порядку, масовими заворушеннями, злочинністю, терористичними актами, надзвичайними ситуаціями тощо. Вона є складовою частиною загальної системи національної безпеки, однак має виразну соціально-правову природу. Так, публічна безпека охоплює не лише фізичну безпеку громадян, але й гарантії реалізації прав і свобод в умовах громадського спокою та правопорядку.

Юридичне регулювання у сфері публічної безпеки має визначати межі допустимого втручання держави в особисту свободу громадян, а також забезпечувати механізми запобігання зловживанням з боку уповноважених суб'єктів, насамперед поліції.

Закон України «Про Національну поліцію» є ключовим нормативним актом, що на рівні спеціального закону закріплює фундаментальні підходи до

SECTION 6.

LAW AND INTERNATIONAL LAW

правового статусу поліції в демократичному суспільстві. Закон визначає, що поліція покликана служити суспільству, захищати права і свободи людини, протидіяти злочинності та забезпечувати публічну безпеку [1].

Основними формами реалізації поліцією завдань у цій сфері є:

патрулювання в публічних місцях; охорона масових заходів; реагування на повідомлення про правопорушення; превентивна діяльність (зокрема через взаємодію з громадою); застосування заходів примусу у випадках, передбачених законом.

У свою чергу, діяльність поліції підпорядковується низці принципів: верховенства права, законності, пропорційності, відкритості, підзвітності та політичної нейтральності [2].

Однією з головних ознак демократичної правової держави є наявність ефективного механізму правового контролю за діяльністю поліції, зокрема у сфері застосування сили, спеціальних засобів і зброї [3-4]. До таких механізмів належать: процедурні гарантії (наприклад, фіксація правопорушень та дій поліції за допомогою бодікамер, складання відповідної документації, обов'язковість повідомлення затриманого про його права); інституційні засоби контролю (державні органи, такі як Державне бюро розслідувань, прокуратура, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, а також внутрішні механізми – Департамент внутрішньої безпеки, дисциплінарні комісії); судовий контроль – доступність судового захисту у випадках зловживань або перевищення повноважень з боку працівників поліції [5]; громадський контроль – участь громадських рад, моніторингових груп, правозахисних організацій.

Станом на сьогодні, українське законодавство частково враховує стандарти Європейського суду з прав людини [6-7], однак потребує системного вдосконалення щодо імплементації доктрини «невідворотності відповідальності» та «оперативної неупередженої перевірки» у справах про можливі порушення поліцією прав людини.

Сучасні виклики – гібридна агресія, зростання рівня соціального напруження, радикалізація громадських протестів, вплив цифрових технологій – вимагають переосмислення концептуальних засад функціонування поліції.

Зокрема: необхідна доктринальна конкретизація поняття публічної безпеки у національному законодавстві з урахуванням європейських стандартів (наприклад, Кодекс поведінки посадових осіб ООН, Конвенція про захист прав людини) [8-9]; розроблення Закону «Про публічну безпеку» як окремого кодифікованого акту; подальше посилення парламентського і громадського контролю за діяльністю поліції; запровадження стандартизованих індикаторів ефективності правоохоронної діяльності в частині дотримання прав людини [10].

Таким чином, правові засади забезпечення публічної безпеки в умовах демократичної правової держави мають формуватися на балансі між потребами суспільства в безпеці та обов'язком держави дотримуватись фундаментальних прав людини. Діяльність поліції в цій сфері повинна ґрунтуватися на чітких, передбачуваних і контрольованих правових механізмах, здатних гарантувати як ефективність, так і легітимність правоохоронної функції. Подальший розвиток правового регулювання має орієнтуватися на європейські стандарти, що дозволить не лише підвищити якість публічної безпеки, а й забезпечити довіру громадян до поліції як інституції демократичного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
- [2] Recommendation of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics: of 19.09.2001 no. 2001(10). Вилучено з : https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/Recommendation-Rec200110_European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf.
- [3] Миронюк, Р. (2020). Громадський контроль за діяльністю поліції: монографія. Дніпро : «Ліра ЛТД», 2020. 134 с. Вилучено з : https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/3953/1/Монографія_Громадський_%20контроль_Миронюк%20Р.В.++.pdf.
- [4] Nalyvaiko, L. (2014). Transparency as a democratic standard of the government functioning. *Evropský politický a právní diskurz*, (4), 51-61. Вилучено з : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/evrpol_2014_1_4_5.pdf
- [5] Наливайко, О.І. (2001). Принципи правового захисту людини: підходи до класифікації. *Міжнародна поліцейська енциклопедія: понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика*, (10), 900-913.
- [6] European Court of Human Rights. no. 30210/96, 26.10.2000. Вилучено з : <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-113046&filename=CASE%20OF%20KUDLA%20v.%20POLAND%20-%20%5BUkrainian%20Translation%5D.pdf>.
- [7] European Court of Human Rights. no. 18984/91, 27.09.1995. Вилучено з : <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57943>.
- [8] Code of Conduct for Law Enforcement Officials: of 17.12.1979. Вилучено з : <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/code-conduct-law-enforcement-officials>.
- [9] Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. Вилучено з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
- [10] Наливайко, О.І. (2024). Вплив трансформації правової системи України на розвиток теорії держави і права. *Аналітично-порівняльне право*, (5), 36-42. Вилучено з : <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/312900>.